

FORME DE SUPERLATIV ÎN LIMBAJUL PRESEI ROMÂNEȘTI ACTUALE

MELITTA SZATHMARY
Universitatea din Craiova

Este bine cunoscut faptul că în limba română superlativul, cel absolut în speță, dispune de variate mijloace de exprimare, cele expresive fiind cu mult mai numeroase decât formele gramaticalizate.

Din multitudinea de forme de superlativ folosite în limbajul jurnalistic, ne propunem în cele ce urmează o prezentare selectivă a acestora, pe baza frecvenței folosiri a unei structuri sau a alteia („confirmat” de uz), uneori în mod exagerat, ceea ce duce la ablonizarea, la clișeizarea exprimării.

Prin urmare, corpusul analizat provine din presa scrisă și audiovizuală, consultată, de cele mai multe ori, electronic.

1. Superlativul indică o intensitate maximă a însușirii care, în cazul celui **relativ**, se raportează la o clasă de obiecte sau de circumstanțe identice ([+intensitate maximă], [+comparație]), fie într-un grad superior (*cel mai corect*), fie într-un grad inferior (*cel mai puțin corect*).¹

De lipsă de mijloace expresive de exprimare, **superlativul relativ** este foarte prezent în limbajul presei. Se regăsește în mai toate domeniile (politic, economic, cultural, sportiv), de cele mai multe ori în cadrul unor *clasamente/topuri*: *Top 10 cei mai nemiloși mafioși din lume / cei mai buni regizori din Hollywood / cei mai bogași oameni din lume / cele mai bune licee din țară*; *Top 100 cele mai puternice femei din lume / cele mai rare și mai scumpe timbre din lume / cei mai buni 100 de artiști rock* etc.

- (1) *Cele mai importante trei nume ale Noului Cinema Românesc – Cristian Mungiu, Cristi Puiu și Corneliu Porumboiu – au obținut cele mai mari finanțări la concursul Centrului Național al Cinematografiei...* (filmreporter.ro)
- (2) *Cel mai titrat antrenor* din istoria sportului mondial... [Octavian Bellu n.n.] (adevarul.ro)
- (3) *CNA aplică cea mai dură sancțiune posibilă: OTV mai poate emite doar până la 28 septembrie 2012* (gandul.info)
- (4) *Mc Donald's, printre cei mai mari angajatori din lume* (capital.ro)

¹ Vezi *Gramatica limbii române*, I Cuvântul, 2005, București, Editura Academiei Române, p.159 (GLR); Gabriela Pan Dindelegan (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic, p.215 (GBLR)

Cum compara ia „se stabile te numai în interiorul aceleia i clase de apartenen ” (Lüder 1995: 93), nu este necesar prezen a explicit a celui de-al doilea termen, care deriv mereu din primul. Astfel:

1.1. Termenul-reper al compara iei lipse te:

1.1.1. frecvent în limbajul publicitar: *cele mai mici pre uri, dobânzi; cele mai bune oferte, pre uri; cele mai noi i ieftine telefoane mobile, cele mai ieftine bilete de avion i cele mai accesibile destina ii etc. sau în „formule” consacrate: premiul Oscar pentru cel mai bun film/ regizor/scenarist/actor în rol principal, dar i în alte contexte:*

(5) „am ar tat clar c Baia Mare are de departe **cel mai bun lot**, joac rugbyul **cel mai frumos**” (gsp.ro)

1.1.2. în construc ii eliptice, înlocuit de nominale introduse prin prepozi ia *din* sau *dintre*, cu sens local (frecvent *din lume*): *cea mai înalt cl dire, cele mai frumoase biblioteci, cele mai scumpe ampanii din lume*, respectiv cu sens temporal¹ (frecvent *din toate timpurile*): *cele mai frumoase melodii/filme, cele mai bune 10 c r i, cea mai scump fotografie din toate timpurile...*

(6) *Cea mai cunoscut gimnast din toate timpurile, Nadia Com neci, prima sportiv din lume care a luat nota maxim în acest sport, la Jocurile Olimpice de la Montreal* (gandul.info)

2. Superlativul absolut se caracterizeaz prin [+intensitate maxim], fie într-un grad superior, fie într-un grad inferior, dar f r raportare la vreun reper [-compara ie]². Formele expresive prin care poate fi redat superlativul absolut dep esc cu mult formele gramaticalizate.

2.1. Adverb + de + adjectiv este un procedeu de redare a superlativului absolut tot mai r spândit atât în limba literar i în vorbirea oamenilor cultiva i, cât i în limba vorbit , pân la cea familiar-argotic . În s i presa se folose te de această construc ie, uneori pân la cli eizare, alteori propunând noi forme de expresie. Cum inventarul adverbelor³ este extrem de bogat, iar posibil ite combinatorii, nelimitate, vom exemplifica prin doar câteva construc ii⁴ impuse în uz i de substantivele pe care le determin , substantive apar inând limbajului meteorologic, poli ienesc, al micii publicit i etc.

2.1.1. deosebit de
– *cald /rece* (vreme)

¹ Vezi GLR, I, 2005, p. 160.

² Vezi GBLR, I, 2010, p. 215.

³ Provenite din adjective propriu-zise adverbializate, adjective adverbializate derivate din verb, supine inversate i adverbializate (v. GBLR, p. 216).

⁴ Nu insist m asupra acestui tip de construc ie, el reprezentând subiectul unui articol al nostru *Câteva considera ii asupra construc iei ADVERB + DE + ADJECTIV* ap rut în volumul *Limba român : Controverse, delimit ri, noi ipoteze. Gramatic , lexic, semantic , terminologie. Istoria limbii române i filologie*, Bucure ti, 4-5 decembrie, 2009, Bucure ti, Editura Universit ii din Bucure ti, 2010, p.167-172.

- **grav, -e** (omor, accident, caz, consecin e)
- **violent** (impact, accident, incendiu)
- **periculos, -oas** (individ, criminal, infractor, de inut; curb , grupare)
- **avantajos, -oase** (condi ii, solu ii, contracte, parteneriate)

- (7) ...australianul McKain de la FC Na ional... convins destul de greu s plece la Timi oara, a acceptat în cele din urm transferul pentru un contract **deosebit de avantajos**...(romanalibera.ro)
- (8) Vreme **deosebit de frumoas** i **de cald** , cu cer senin i vânt slab. (evz.ro)

Anun urile de la mica publicitate, site-urile agen iilor de turism „speculeaz ” aceste tipare pe care le întâlnim cu referire la: *pre uri, oferte, condi ii deosebit de avantajoase, apartamente deosebit de spa ioase, zon deosebit de lini tit* etc.

- (9) Apartament **deosebit de elegant/cochet/intim** 3camere decomandat...(imobiliare.ro)

2.1.2. extrem de

- **puternic, -** (vânt, furtun)
- **slabe** (rezultate la examenul de bacalaureat/titularizare)
- **aglomerat, -** (trafic, circula ie, autostrad , osea, s pt mân , perioad)
- **violent** (incendiu, accident, atac, impact, comportament, mod; a se manifesta, a se comporta)
- **ridicate** (temperaturi)

- (10) Trafic **extrem de aglomerat** pe tronsonul de autostrad Medgidia-Cernavod . (observator.al.ro)

2.2. Substantive adjectivizate cu sens superlativ

Adriana Stoichi oiu Ichim remarca frecven a exprim rii unor valori lexicalizate de superlativ, în discursul publicistic, printr-o serie de substantive adjectivizate. „Prin utilizarea repetat (uneori chiar abuziv), în virtutea unei «mode» lexicale, unele dintre aceste substantive tind s î i «toceasc » expresivitatea” (2006: 245-251). Astfel:

2.2.1. unele sunt impuse în uz

cheie „foarte important” (posturi, elemente, personaj, martor, func ii, om, fotografii; *competen e, dobând , rezultate, concepte, obiective, momente¹ etc.); **record** „foarte mare ca volum sau ca valoare” (num r, investi ie, ofert , prime, mit , vânz ri; *valori, procente, profit, audien e, timp, nivel, sum); **oc** „cu impact foarte puternic” (declara ie, moment, afirma ii, dezbateri; *sentin , dezv luiri, pre ,ofert , ipotez , m rturii, descoperire, meci, final etc.); **bomb** „cu impact foarte puternic” (*transfer, anun , declara ie, m rturisire, veste, informa ii, strategie), **fulger** „foarte rapid” (interviu, vizit , opera iune, conferin ; *test, concurs, m suri, edin , diet) i ***tr snet** „extraordinar, minunat”² (corp, femei, afacere, echip , campionat)

- (11) Fusta din piele – o pies **-cheie** în garderoba ta! (timpul.md)
- (12) Medii-**record** la admiterea la facultate (rtv.net)

¹ Am notat cu * exemplele care ne apar în.

² George Volceanov, 2007, *Dic ionar de argou al limbii române*, Bucure ti, Editura Niculescu, p.249.

- (13) *Captur - oc de ig ri la intrare în ag.* (ziuadevest.ro)
 (14) *Cifr -bomb : fermierii români au un profit anual net de 7,5 miliarde euro* (evz.ro)
 (15) *Gazprom: vizit -fulger, rezultate-tr snet.* (jurnal.ro)

2.2.2. altele sunt în curs de lexicalizare

minune „cu efect miraculos” (**diet , tratament, vaccin, fruct, medicament, alimente*), dar i cu sensul de „excep ie” (*fotbalist, copii*); **monstru** „uria , de propor ii” (*scandal, *ceart , audien , chef*)

- (16) *O pastil -minune de 14 euro tripleaz ansele de a renun a la fumat* (adevarul.ro)
 (17) *Chef monstru la Saint Tropez de ziua so iei lui Truic* (romanalibera.ro)

2.3. Substantive adverbializate în construc ii aproape fixate

2.3.1. cu adjective: **turt** (*beat*), **cobz** (*r cit, legat*), **lulea** (*îndr gostit*), **ocn** (*s rat*), **tun** (*înghete at, s n tos*), **pu c** (*gol*), **foc** (*frumos, de tept, sup rat*), **m r** (*b tut*), **cuc** (*singur*) etc.

- (18) *...nu ai nevoie de un b rbat care s te iubeasc doar când e ti g tit prun , iar dac e ti buh it de r ceal s nu- i fac un ceai.* (alice.revistatango.ro)

2.3.2. cu substantive: **gârl** „(adverbial) în mare cantitate, din bel ug”¹, frecvent în combina ie cu substantivul *bani* (i cu verbul *a curge*); *nereguli, contracte, vedete, privilegii, probleme*; **gr mad** „(adverbial) în mare cantitate (la un loc) formând o gr mad ”: *bani, cereri, lume*.

- (19) *Contracte gârl dup presta ia la Români au Talent* (impactingorj.com)
 (20) *De euri gr mad : gunoaiele sunt st pâne în p durea de la P ule ti.* (telegrafuldeprahova.ro)

2.3.3. cu verbe: **glon** „(adverbial) extrem de repede” (*a se duce, a fugi*), **varg** (*a termura*), **ferfeni**² „(adverbial) în zdren e, numai zdren e” (*a (se) rupe, a (se) face*), **buluc** „(adverbial) în mas , în rânduri strânse, cu gr mada; unul peste altul, înghesuindu-se; repede, iute” (*a da, a veni*)

- (21) *Extrem de serios, erban Huidu a intrat glon în biseric i a plecat imediat dup terminarea ceremoniei.* (cancan.ro)

2.4. **Prefixele superlative** sunt de asemenea prezente în limbajul actual al presei, în special cele neologice: *super-, hiper-, ultra-* etc., nu doar în combina ie cu baze adjectivale, ci i cu baze substantivale. [...] „mass-media le prefer datorit impactului pe care substantivele gradate îl au asupra vorbitorului. Nu excesul intereseaz , ci for a îndus de particula care emfatizeaz . Termenul astfel desemnat atrage aten ia asupra sa i traduce într-o manier lingvistic economic o calitate superlativ ” (Ionescu 2003: 153).

¹ *Dic ionarul explicativ al limbii române*, 1996, edi ia a II-a, Bucure ti, Editura Univers Enciclopedic (*DEX*₂) men ioneaz comportamentul adverbial al substantivelor în discu ie. Am precizat această valoare doar la cele mai pu în „consacrate”.

² Poate s apar i în combina ie cu substantive: *jum tate din elevi vor avea manuale ferfeni* (roportal.ro).

Exist o preferin pentru prefixul *super-*, fie ca adjectiv invariabil, neata at la nicio baz , fie ca prefix în combina ie cu baze adjectivale sau substantivale: *super gustos, super-meniu, super-idee, super-film* .a. Limbajul sportiv, mai ales, o confirm : *super-ut, super juc tori, supermeci, supergol, superfinal* etc.

(22) *Surprize de propor ii înregistrate sâmb t în super meciurile amicale* (ziare.com)

(23) *Încearc **super-dieta** cu pepene galben!* (adevarul.ro)

2.5. Locu iuni ale intensit ii

Limbajul publicistic actual folose te din plin construc ii din limba vorbit pentru a indica un grad mare al intensit ii unei însu iri sau a unei ac iuni. Semnal m doar o structur alc tuit din prepozi ia *de* + substantiv (singular/plural) cu sau f r determinant adjectival:

2.5.1. de com , de infarct, de co mar. Primele dou locu iuni apar cu predilec ie în limbajul sportiv, descriind de obicei un meci dificil (o etap dificil), cu r sturn ri de situa ii, care îl ine pe spectator în suspans, în mare tensiune. Dac *de com* poate avea i conota ie pozitiv „formidabil, extraordinar”¹, *de infarct* (*meci, imagini, facturi, dialog*) i *de co mar* (*clipe, momente, zile, noapte, week-end, imagine, scen , trafic, temperaturi, vacan , experien*) p streaz conota ia negativ , indus de sensul de baz al celor dou substantive.

(24) *Video de com .O oferi din Dîmbovi a „parcheaz ” ma ina într-un copac* (adevarul.ro)

(25) *Pre uri de infarct în pie ele ie ene. Mafia legumelor* (radioevetv.ro)

(26) *Final de co mar pentru liceenii ie eni la bacalaureat* (bzi.ro)

2.5.2. de senza ie (*transfer, autogol, gol, co , victorie, evolu ie, apari ie, revenire, reportaj, dezv lui, tiri, imagini*)

(27) *Drogba a cucerit 1 miliard de oameni! Debut de senza ie în China!* (sport.ro)

2.5.3. de propor ii „de amploare” (*incendiu, inunda ii, scandal, gaf , fraud , surpriz*)

(28) *Captur de propor ii: 30 de TIR-uri cu carne, legume i fructe au fost confiscate azi.* (ph-online.ro)

2.5.4. de zile mari (*spectacol, concert, petrecere, distrac ie, distribu ie, rol, victorie, transfer, gaf*)

(29) *Adrian Mutu, în form de zile mari: a înscris de dou ori pentru Cesena.* (b1.ro)

2.6. Structuri consecutive cu sens superlativ

„Construc ia consecutiv , mai ales introdus prin conjunc ia *de*, se num r printre cele mai interesante procedee de exprimare, în oralitatea familiar i popular , a intensit ii unei ac iuni sau a unei însu iri” (Zafiu 1999: 245)². Presa actual utilizeaz des un tip de

¹ George Volceanov, *op.cit.*, p.84

² Vezi i Cecilia C p în , 2011, „Tipare ale superlativului: nespus de frumoas , curat ca lacrima, frumoas de- i taie respira ia”, *Scrisul românesc*, nr.8(96), p.25, Elsa Lüder, 1995, *Procedee de grada ie lingvistic* , Ia i, Editura Universit ii „A.I.Cuza”, Ia i, p.169-174

consecutiv cu sens superlativ care are ca regent un substantiv sau un verb, eliptic de adjectivul, respectiv de adverbul care conține formele grad rii.¹ Am ales pentru exemplificare trei „zone”- financiar , meteorologic și culinar - de interes și de impact (mai ales în cazul celei dintâi):

2.6.1. *pre uri, (arg.) scoruri, costuri, taxe, impozite, dobânzi (mari) de în epene ti, de te îndoiaie, de te rup, de te seac (la fica i, la inim , la buzunar), de te apuc ame eala (plânsu', damblaua, nebunia, groaza, durerea de cap), de- i vine r u, de- i pic fa a, de- i sare basca; pl te ti, cost ; te impoziteaz , te taxeaz , de te rupe, de- i merg fulgii; te amendeaz de nu te vezi, de te usuc , de- i flutur urechile*

(30) *Pre uri de în epene ti la cimitirul din Râmnic (sansabuzoiana.ro)*

(31) *S n tatea cost de te rupe (gds.ro)*

(32) *Nu- i cure i trotuarul de z pad , pl te ti de te usuci! (opiniatimisoarei.ro)*

2.6.2. *cald de te tope ti, c lduur (mare) de te doboar ; frig/ger de crap pietrele, de în epene ti; vânt (puternic) de te taie, cea (dens) de o tai cu cu itul; ninge, plou de rupe*

(33) *e un frig de- i înghea sufletu-n tine. (info-ziare.ro)*

2.6.3. *mâncare (toc ni , salat , musaca...), re et , meniu (bun , gustoas) de- i ba i copiii (cu apca), de- i înghi i limba, de- i lingi degetele, de î i las gura ap , miroase (cu referire la mânc ruri) de- i plou în gur , m nânci de te spargi, de cr pi (cantitativul depinde de calitativ)*

(34) *Miel de- i plou în gur (ingrediente de la usturoi i busuioc pân la ghimbr i lapte de cocos (romanioliberal.ro)*

(35) *Cu 95 de lei, m nânci de te lingi pe degete în Poiana Bra ov. (libertatea.ro)*

3. Concluzii

Este evident varietatea expresiv de redare a superlativului. Limbajul actual al publicisticii, și el marcat de diversitate (pentru o mai nuanțată prezentare a realității extralingvistice), „exploatează” modalitățile de expresie cele mai plastice, mai sugestive ale superlativului.

De i mai puțin expresiv, superlativul relativ este foarte prezent în limbajul presei, credem noi, pentru selecția, pentru individualizarea pe care o realizează în cadrul unei categorii²; satisface astfel nevoia cititorului de particularizare: *cel/cea...mai dintre...*

În privința superlativului absolut am ales spre discuție câteva procedee, nu atât pentru expresivitatea lor, cât mai ales pentru frecvența utilizare, excesiv uneori. „Modelele”, tiparele îi dau vorbitorului posibilitatea unei simple și banale „multiplicări”, diminuând o expresivitate inițial existentă, și duc la asocieri previzibile sau de neînlocuit: *bătu cu bestialitate*, și nu

¹ Oana Chelaru-Muraru, 2007, *Stereotipie și expresivitate-de la limba vorbit la textul poetic*, București, Editura Universității din București, p.29-30, le grupează în „superlative ale însușirii” și „superlative ale acțiunii”, pe cele din urmă detaliindu-le în funcție de semantica verbelor.

² Cf. Elsa Lüder, 1995, *Procedee de gradă ie lingvistic*, Iași, Editura Universității „A.I.Cuza”, p.93, 99.

altfel, scos dintre/blocat între *fiarele contorsionate, incendiul devastator/de proporții, consumul excesiv, superofert*, dezy *luciri cutremur toare/incendiare* etc.

BIBLIOGRAFIE

- C p în , Cecilia, 2011, „Tipare ale superlativului: nespuse de frumoase , curate ca lacrima, frumoase de-itate respiră ia”, *Scrisul românesc*, nr.8 (96), august, p.25.
- Chelaru-Murru , Oana, 2007, *Stereotipie și expresivitate – de la limba vorbită la textul poetic*, București, Editura Universității din București.
- Dicționarul explicativ al limbii române*, 1996, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic (DEX₂).
- Gramatica limbii române*, 2005, I *Cuvântul*, București, Editura Academiei Române (GLR).
- Ionescu, Raluca, 2003, „Valori superlative ale prefixoidelor în româna actuală -utilizări cu baze substantivale”, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, în Gabriela Pan Dindelegan (coord.), vol. al II-lea, București, Editura Universității din București.
- Lüder, Elsa, 1995, *Procedee de gradare lingvistică*, Iași, Editura Universității „A.I.Cuza”.
- Pan Dindelegan, Gabriela (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic (GBLR).
- Stoichiou Ichim, Adriana, 2006, *Creativitate lexicală în româna actuală*, București, Editura Universității din București.
- Volceanov, George, 2007, *Dicționar de argou al limbii române*, București, Editura Niculescu.

FORMS OF THE SUPERLATIVE IN THE LANGUAGE OF THE ROMANIAN CONTEMPORARY MEDIA

(Abstract)

It is a well-known fact that in Romanian the superlative is rendered by various means, the expressive ones being far more productive than the grammaticalised forms. Studies such as *Means of linguistic gradation* (Elsa Lüder), *Stereotypy and expressivity – from spoken language to the poetic text* (Oana Chelaru-Murru), *Lexical creativity in contemporary Romanian* (Adriana Stoichiou Ichim), among others, have mentioned and analysed the constructions with expressive adverbs, lexicalised structures, the comparison, the consecutive relation, the hyperbole, adverbial nouns or nouns used as adjectives, etc.

In this article, we aim to make a selective presentation of the numerous forms of the superlative (we take into account both the relative and the absolute superlative) that are used in the language of the press. The selection criterion is the degree to which in time they have already become a linguistic cliché, or are in the process of becoming one.

The analysed corpus belongs to the written and audio-visual media, most of the times accessed on line.

The linguistic observations focus on:

- the variety of combinations created by the formative elements;
- the contextual diversity of the forms of the superlative.